

«ФЕНОМЕН СОЦІАЛЬНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ У  
ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ:  
НОВІ РЕАЛІЇ ТА ВИКЛИКИ»

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної  
конференції

26 вересня 2023 року

**Соціологічна асоціація України**  
*Південноукраїнське відділення САУ*  
**Державний заклад**  
**«Південноукраїнський національний педагогічний університет**  
**імені К. Д. Ушинського»**  
*Кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності*  
**Національний університет «Одеська юридична академія»**  
*Факультет психології, політології та соціології*  
**Universitatea de Stat din Moldova**  
**Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice**  
**Centrul Sociologie și Psihologie Socială al ICJPS**  
**Asociația Sociologilor și Demografilor din Republica Moldova**

**«ФЕНОМЕН СОЦІАЛЬНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ У  
ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ: НОВІ РЕАЛІЇ ТА  
ВИКЛИКИ»**

**МАТЕРІАЛИ**  
**Міжнародної науково-практичної конференції**  
**26 вересня 2023 року**

Видавничий дім  
«Гельветика»  
2023

---

**ФЕНОМЕН СОЦІАЛЬНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ У  
ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ: НОВІ РЕАЛІЇ ТА  
ВИКЛИКИ: МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ  
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

УДК 316+339.94  
ББК 60.5+66.4

*Рецензенти:*

**Інна ГОЛУБОВИЧ**, докторка філософських наук, професорка, завідувачка кафедри філософії Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;  
**Денис ЯКОВЛЕВ**, доктор політичних наук, професор, декан ФППС Національного університету «Одеська Юридична Академія».

*Рекомендовано Вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Протокол № 5 від 30.11.2023 р.*

*Редакційна колегія:*

**Відповідальний редактор** – **Олена ЛІСЕЄНКО**, д. соц. н., професорка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса), голова Південноукраїнського відділення САУ, Україна.

*Члени редколегії:*

**МОКАНУ Віктор** – д. соц. н., директор Центру соціології та соціальної психології Інституту правових, політичних та соціологічних досліджень Державного університету Молдови, керівник Асоціації соціологів і демографів Республіки Молдова, Республіка Молдова;

**БОРІНШТЕЙН Євген** – д. філос. н., професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Україна

**ПЕТІНОВА Оксана** – д. філос. н., професорка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Україна

**АТАМАНЮК Зоя** – д. філос. н., доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Україна

**МОКАНУ Анжела** – докторка соціології, науковий співробітник Центру соціології та соціальної психології Інституту правових, політичних та соціологічних досліджень Державного університету Молдови, Республіка Молдова.

**Феномен соціальної консолідації у Центрально-Східній Європі: нові реалії та виклики : матеріали міжнарод. наук.-практ. конф.** 26 вересня 2023 року. м. Кишиневу – м. Одеса / за ред. О. В. Лісеєнко. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2023. 93 с.

*Матеріали конференції представлені в авторській редакції мовою оригіналу*

© Південноукраїнське відділення Соціологічної асоціації України, 2023

© Асоціація соціологів та демографів Республіки Молдова, 2023

**ФЕНОМЕН СОЦІАЛЬНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ У  
ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ: НОВІ РЕАЛІЇ ТА  
ВИКЛИКИ: МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ  
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

цивica în comunități și școli poate crește conștientizarea și înțelegerea rolurilor și proceselor politice. Educația civică ar trebui să încurajeze oamenii să devină mai informați și mai responsabili ca cetățeni; - Factorii de decizie ar trebui să fie adaptabili la schimbările sociale și să elaboreze politici care să satisfacă preocupările și cerințele actuale ale populației. Acest lucru poate reduce nemulțumirea și poate crește încrederea în instituții; -

Reducerea inegalităților sociale și sprijinirea celor mai vulnerabili membri ai societății necesită asigurarea unui acces adecvat la serviciile sociale și de sănătate. Investițiile în aceste domenii au potențialul de a crește coeziunea socială.

### **Bibliografice:**

1. TITMUSS R., *Essays on the Welfare State*, Policy Press, University of Bristol, Bristol, reeditat, 2019. 212 p. ISBN 9781447349549
2. BELLI S., BRONCANO F. Trust as a Meta-Emotion. In: *Metaphilosophy*, 2017, Nr. 48, pp. 430-448, <https://doi.org/10.1111/meta.12255>; P. C. King and Z. Wei. The Role of Face in a Chinese Context of Trust and Trust Building. In: *International Journal of Cross Cultural Management*, 2018, No. 2 (18), pp. 149-173, <https://doi.org/10.1177/1470595818767207>. (Accesat 5.09.2023).
3. DOHMEN T. et al The Intergenerational Transmission of Risk and Trust Attitudes. In: *The Review of Economic Studies*, 2012, No. 2 (79), pp. 645-677.
4. BORUM R. The Science of Interpersonal Trust. In: *Mental Health Law and Policy Faculty Publications*. Paper no. 574. (University of South Florida, 2010), [https://digitalcommons.usf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1573&context=mhlp\\_facpub](https://digitalcommons.usf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1573&context=mhlp_facpub) (Accesat 5.09.2023).
5. GLANSVILLE J. et al. Do Social Connections Create Trust? An Examination Using New Longitudinal Data. In: *Social Forces*, 2013, No. 2 (92), pp. 545-562, <http://www.jstor.org/stable/43287804>. (Accesat 5.09.2023).
6. HARDIN R. *Trust*. Cambridge, MA: Polity Press, 2006.
7. COLEMAN J. S. *Foundations of Social Theory*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1990.
8. WEBER J. M. et al. Normal Acts of Irrational Trust: Motivated Attributions and the Trust Development Process. In: *Research in Organizational Behavior: An Annual Series of Analytical Essays and Critical Reviews*, ed. B. M. Staw and R. M. Kramer, Elsevier Science/JAI Press, 2005, pp. 75-101.

**Валентина ПОДШИВАЛКІНА**

*доктор соціологічних наук, гостьовий професор,  
Лієпайський університет, Латвія*

## **ТРАНЗИТНІСТЬ ІДЕНТИЧНОСТІ ВИМУШЕНИХ УКРАЇНСЬКИХ МІГРАНТОК: ОСОБЛИВОСТІ ФЕНОМЕНА**

Рефлексія кризової сучасності самими сучасниками – це не просте завдання. Ми знаходимося в дорозі та спостерігаємо події та феномени, які або

**ФЕНОМЕН СОЦІАЛЬНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ У  
ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ: НОВІ РЕАЛІЇ ТА  
ВИКЛИКИ: МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ  
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

не мали місце в недавньому минулому, або зі зміною контексту звичні практики зазнали внутрішніх не завжди помітних змін. Є небезпека спробувати описати їх з позицій колишнього життя – лінійно в категоріях «гірше» – «краще» і скотитися в банальний катастрофічний опис сучасності. По суті ми стикаємося з новими феноменами, для опису яких ще немає загальноновизнаного словника.

Абсолютно новий феномен – вимушені українські мігранти за кордоном, які намагаються уникнути ризиків, пов'язаних із воєнними діями. Однією із ключових проблем для них є проблема ідентичності.

Як відомо, теоретичне осмислення соціальної ідентичності пов'язане з розробкою ключових понять соціальної категоризації та соціального порівняння. Ідентичність за своєю суттю це особистісний конструкт, що відображає внутрішню солідарність людини з соціальними, груповими ідеалами та стандартами і тим самим допомагає процесу Я-категоризації, інакше кажучи, процесу поділу людей на схожих і несхожих на себе [2]. Крім того, ідентичність можна розглядати як компроміс між асиміляцією з іншими та диференціацією від інших [1]. Саме ці два тісно пов'язані між собою процеси визначають, на наш погляд, суть прогнозів про кількість українських біженців, які можуть повернутися до України після війни.

Вимушені мігранти живуть у трьох вимірах – соціальні умови своєї країни, соціальні умови держави тимчасового перебування та обставини свого життя. Саме це створює умови для транзитної ідентичності, тимчасового, проміжного ідентифікаційного процесу. Транзитна ідентичність може розглядатися як умова забезпечення особистої безпеки, яка будується на пошуках загального та відмінного у двох країнах та обліку їх переваг у організації власного життя.

В умовах вимушеної міграції ідентичність виявляється дуже спірною через відсутність досвіду безпосередньої приналежності до соціальних груп у новій країні. Вимушені мігранти поринають у бюрократичну систему, яка якимось чином визначає їхній вимушений проміжний статус. Отже, вони піддаються складному процесу самовідкриття, щоб дати відповідь на головне питання, яке ставить ідентичність: як вони визначають своє місце у світі і постають перед ним.

Ми ґрунтуємо свої міркування на глибинних інтерв'ю на тему «Мій досвід життя в новій країні» (4 інтерв'ю), сфокусовані групові інтерв'ю на тему «Ми знаходимося в соціальній системі приймаючої країни: що ми можемо дати один одному» (три фокус групи). Усього було опитано 16 інформанток віком від 27 до 55 років.

У нашому дослідженні на основі прийомів та технік так званої «обґрунтованої теорії» [3] були виділені ключова категорія «українська громадянська ідентичність» та субкатегорія – «гендерна ідентичність».

Інтерес становлять критерії або виміри особистої категоризації. Нами було виділено ресурсні критерії: компетентна-некомпетентна (мова, законодавство країни), обмежена – необмежена (матеріальними ресурсами, емоційним станом), забезпечена – незабезпечена (житлом, зв'язками, ресурсами), а також особистісні критерії: активна – пасивна; самостійна – несамостійна, зайнята – незайнята, емоційна – неемоційна.

Інакше висловлюючись, транзитність ідентичності вимушених біженок пов'язані з об'єктивними і суб'єктивними чинниками. Українські жінки роз'їхалися різними країнами з різними умовами життя, мовою, культурою, традиціями, правовим забезпеченням життя. Час змінює людей, патерни поведінки, звички, навички та вміння, а нові контексти вносять корективи до системи цінностей, стилю поведінки. З іншого боку, біженці виявляють свою суб'єктність у прийнятті рішень, не втрачають свого коріння. Війна ще більше згуртувала націю і зміцнила національну, українську ідентичність і нові звички та патерни поведінки вплетені в особисті структури, що вже склалися.

Таким чином, транзитна ідентичність – це певний сукупний досвід невпевненості людини в її становищі, у правах та доступності засобів до існування, невизначеності щодо спадкоємності та майбутньої стабільності. Виділення поняття транзитної ідентичності та вивчення її особливостей може стати запорукою успішності повернення вимушених мігрантів на батьківщину, повоєнного реформування українського суспільства та подальшої інтеграції України до ЄС.

### Література:

1. Neville FG, Drury J, Reicher SD, Choudhury S, Stott C, Ball R, et al. (2020) Self-categorization as a basis of behavioural mimicry: Experiments in The Hive. PLoS ONE 15(10): e0241227
2. Reimer, N. K., Schmid, K., Hewstone, M., & Al Ramiah, A. (2020). Self-categorization and social identification: Making sense of us and them. In D. Chadee (Ed.),
3. Strauss, A., & Corbin, J. (1994). Grounded Theory Methodology: An Overview. In N. Denzin & Y. Lincoln Handbook of Qualitative Research. 1st ed. (pp. 273–284).

**Віктор ЩЕРБИНА**

*доктор соціологічних наук, професор,  
Київський інститут бізнесу і технологій, Україна*

## ІНСТИТУЦІЙНА ЗМІНА – ЧИННИК НВОЇ СОЦІАЛЬНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Соціальна консолідація – феномен, похідний від стану соціальних інститутів, відтак її основи та динаміка залежать від того, в якій історичній фазі трансформацій вони знаходяться. Зміна інституційної побудови